

VÖRÖSMARTY MIHÁLY:

CSONGOR ÉS TÜNDE

Színjáték két részben

1830

Átdolgozta: Merő Béla

SZEMÉLYEK:

Csongor *ifjú hős*

Kalmár
Fejedelem } *vándorok*
Tudós

Balga *földművelő, utóbb Csongor szolgája*

Kurrah
Berreh } *ördögfiak*
Duzzog

Tünde *tündérlány*

Ilma *Balga hitvese, Tünde szolgálója*

Mirigy *boszorkány*

Ledér

A pogány kunok idejéből

Első rész

1. kép: KERT

Kert. Középen magányosan virágzó tündérfa áll, alatta Mirigy kötözve ül. Csongor jön

Csongor Minden országot bejártam,
Minden messze tartományt,
S aki álmaimban él,
A dicsőt, az égi szépet
Semmi földön nem találtam...
Ó, de mit látok? Középen
Ott egy almatő virít,
Csillag, gyöngy és földi ágból,
Három ellenkező világból,
Új jelenség, új csoda.
S aki ott kötözve ül,
A gonosz, kaján anyó,
Nénje tán a vén időnek,
Mint leláncolt fergeteg
Zsémbe és zúg; mit jelent ez?
Vén Mirigy -

Mirigy Jaj, nagy szerencse
Elhagyott, agg, ősz fejemnek,
Csongor úrfi, hogy közelepsz.
Látod, mint vagyok lekötve,
Minden embertől kerülve,
Félig éh, félig halott.

Csongor *félre* Minden szó, mint a hamis pénz.
Oly balul cseng fülemben. *Mirigyhez*
Szólj, mi baj?

Mirigy Látod itt ez almafát:
Mennyi ág, ahány levél,
Annyi új csodát terem.
Ezt - de nem vallok neki -
Ezt a rossz kopár tető,
Tán a naptól s csillagoktól
Teherbe esvén fogadta,
S szülte, mint bosszú jelét;
Mert eleddig rajt' egyéb

Rossz bogácsnál s árvahajnál
Nem termett: azért leve
"A boszorkánydomb" neve.
Most, nézd úrfi, a kopáron
E szép almatő virágzik. -
Színezüstből van virága,
S mint fehér rózsák ölében
Mászik fészkelő bogár...

Csongor Szólj, s ne tétovázz, vagy e lánc
Meggkettőzik csontodon ma.

Mirigy *félre.* Hogy gebedj meg, azt kívánom,
Mérged tengerében. - Úrfi,
Hogy heves vagy, nem csodálom,
Ifjú még s tán sejted is már,
Hogy tündér, aranyhajú lány -
Mit beszéltem!

Csongor Mit beszélsz?

Mirigy Csak álom.

Csongor Elfutnék a szörnyetegtől,
S a kívánság nem bocsát:
Hallanom kell.

Mirigy Légy figyelmes.
Az éj ha jó,
Érni kezd a fán az alma,
S mint egy most szült lánykafő,
Oly arannyá duzzad halma.
Mégis ebben agg apádnak
És anyádnak haszna nincsen;
Mert bármennyien vigyáznak,
Báj szellő kel éj felében,
Melytől a szemek lehunyódnak,
S reggel a szedett fa áll,
Mint a puszta túskezál.
S mert legaggabb én vagyok,
Legtovább virraszthatok,
Beszélték, s idekötöztek
A fatőhöz, s kinevettek.
Pedig engem is lesújt a
Bűvös álom ón hatalma,

S ez harmadik éje már,
Hogy étlen, szomjan vigyázok.

Csongor Mily nem ismert gondolat,
Új kívánság, új remény ez.

Mirígy Halljad, úrfi, mily gyanúm van:
Innen tündér szép leányzó,
Aki e fát ülteté tán,
Hordja vissza, mint sajátját,
Az arany gyümölcsöt is.

Csongor *Mirígy láncait leveri.*
Menj, siess; a láncaidtól
Megmentett karom; de menj el,
Merre lábad visz, szemed lát;
Mert ha még e szent helyen
Itt talállak, eltemetlek.

Mirígy Áldjon isten - megboszúllak -
E jó tétedért - megfojtlak,
Csak tehetném! - légy szerencsés -
Mint az ördög papsüvegben. *(El.)*

Csongor Menj, menj, menj, ne lássalak.
Szép fa, kertem új lakója,
Mely, mint nem várt ritka vendég,
Félig föld, félig dicső ég,
Ismeretlen kéz csodája
Állsz előttem, s a kopárra
Életet, fényt, gazdagságot,
S álmot hintesz a sóvárra,
Mit csináljak, hogy lehet,
Hogy ne nyomjon el az álom,
S megláthassam kincsedet?
Rejts el, lombok sátora,
Rejts el éjfél, szív, ne dobbanj,
El ne árulj, el ne rontsad
A szerencse útjait..

Dal **Álom, álom,**
Édes álom,
Szállj a csendes föld fölé;
Minden őrszem

**Hunyjon, csak nem
A várt s váró kedvesé.**

Csongor Álom, álom, édes álom,
Jaj, csak most ne légy halálom.

Elrejtézik. Tünde, Ilma jönnek.

Ilma Asszonyom, tudod, hogy engem
E poros földről emeltél
A magas tündér hazába,
S csak azért, hogy ott napestig
Csongor úrfiról beszéljek,
Szép szemérről, szép hajáról,
Fejedelmi termetérről,
És arról a mézajakról,
Mely dalt s csókokat terem.

Tünde Ó, hogy mennyit tudsz fecsegni.

Ilma Lásd, nem ok nélkül beszélek.
Itt nekem férjem maradt,
Akit Balgának neveznek.
Olyan isten-verte had
Nincs talán a fél világon.
Szomja, éhe mondhatatlan.
E nagy föld, kenyér ha volna,
S hozzá sajt a holdvilág,
Már eddig felfalta volna,
Hold az égen nem ragyogna,
S most itt nem járhatna láb.
S hogy még vannak tengerek,
Nincs egyébtől, mint csak attól,
Hogy bennük nem bor pezseg.
Tudni miatta szeretném:
Meddig tart e bujdosásunk?

Tünde Jaj! Ne kelts föl bánatomból.
Ilma! Ilma! Messze honból,
Látod, mily hiába járok.
E kies fát mily hiába
Ültetem vad föld porába,
Kedvesemre nem találok.

Ilma Asszonyom, mit adsz, ha mondom,
Hogy belül a lomb alatt,
Csongor úrfi szunnyad ott?

Tünde Áldott, kedvező szerencse,
Mint köszönjem ezt neked!

Ilma A szerencse vak gyerek,
Ezt inkább nekem köszönjed.

Tünde Menj, míg itt mulat szerelmem,
Keltsd föl a kis csalogányt,
Hogy, míg senki nincsen ébren,
Ő szerelmi kéjről zengjen
S dallal töltse a magányt. *(Ilma el.)*

Mirigy Átkozott hatalmas álom!
Háromszor kivájta körmöm
E hitetlen két szemet,
És háromszor visszatette
Mérges harmatba mosottan,
Fénybogárral megrakottan,
Mégis álom nyomta el.
De mi ez, mily ritka fény?
Fenn ragyognak már az almák,
S a szerelem puha ágyán,
Ím, ott szunnyad a tündér lány.
Dús aranyló hajazatja
A szép ifjat elborítja,
S boldogságot álmodik.
Nem, nem, ezt nem nézhetem,
A bosszú hajt, és kajánság,
Szép hajában kárt teszek. *Tünde hajából egy fürtöt levág.*
Megvan, megvan! e hajakkal
Elborítom lányomat.
Csongor lássa, s megcsalódjék,
Karjain elandalodjék,
S akkor én uralkodom. *El.*

Csongor Tünde, nem maradsz tovább?

Tünde Csongor, nem lehet, bocsáss.

Csongor Nem kötöz le hű szerelmem?

Tünde Jaj, szerelmed űz tovább.

Csongor Életem viszed magaddal.

Tünde Életem hagyom helyette.

Csongor Tünde! Tünde! Még alig
Láttam arcod hajnalában,
Szép szemed két csillagában
Felderülni mennyemet;
Illetetlen ajkaiddal,
Szívkötő hajfodraiddal
Még nem játszhatott szerelmem,
S Tünde, búcsút kell-e vennem?
Szólj, mi űz el, édesem?

Tünde Csongor, ó - hát mondjam-e?
Egy gonosz van, aki üldöz,
Egy hatalmas gyűlölője
Új szerelmünk frigyinek.
Érzem, érzem nagy hatalmát -

Csongor Napfényt többé soha nem lát.
Mondd, ki az? hogy bosszút álljak!

Tünde Ne lázadj fel hiába:
Hős karod nem árthat annak,
Aki titkon vétkezik.
Nézzed e fát, a gyönyörnek
Fája volna; itt reméltem,
Szerelemtől boldogítva,
Senkitől nem háborítva,
Vágyaimnak álmait
Teljesedni karjaidban;
S ím, az első éjjelen
Orv kezek megbántanak,
Vissza hát a messze honba,
Visszahordom kincsemet,
Hol magányos napjaimban,
Míg szívemben egy sóhaj van,
Érted égve, érted aggva,
Mondhatatlan bú temet.

Csongor Tünde, egy szót hagyj szívemnek:
Merre tartod honodat?

Tünde Zúgva kél a fergeteg,
S Tündérhonban üdvlakig,
Hol magányos búm lakik,
Míg elér, alig piheg;
Kedves, jaj, hogyan jöhetnél.
Értem sors bitangja lennél!

Csongor Tünde, nézz körül utolszor:
Hidd, ha ez föld, és az ég,
Még meglátlak valaha.

Tünde Most és többé nem soha.
Csongor, ó ne légy felejtőm.
Hű szerelmem e kebelben,
Mint az általültetett ág,
Mely tavaszt és új napot vár,
Úgy fog várni évről évre,
És addig többé nem virít -
Csongor, lásd az éj múlik
Végzetem hatalma úz.
Tünde búcsút mond, siralmast,
Az örömnek és neked. *El.*

Csongor Volt-e? Vagy csak álmodoztam?
Hé, ki az? hé - Böske, állj meg,
Böske, kérlek.

Ilma Ilma, kérem.
Oly paraszt név nincs divatban,
Ahol Tünde tart lakást

Csongor Ilma hát -

Ilma Szolgálatára.

Csongor Asszonyod ha oly kegyetlen,
Ilma, állj te meg szavamra.
Mondd el, fényes üdvlakot
Tündérhonban hol keressem.

Ilma "Sík mezőben hármaz út,
Jobbra, balra szertefut,
A középső célra jut."
Csongor úrfi, jó szerencsét. *El.*

Csongor Jaj, hogy mind elhagytak engem!
Tündérlálmaim világa,
Jaj, miért is hajnalodtál,
Hogy ily hamar elborulj?
Mit tűnődöm itt? Megyek:
Tündérhonban üdvölközök
Virrad ékes hajnalom. *El.*

2. kép: HÁRMAS ÚT

1. jelenet

Az ördögfiúk háromfelől jönnek. Legelőbb Duzzog egy rókafiút hajt által a színen.

Duzzog Hőhe! Róka, hőhe, hó!
Csülködöt már elharaptam,
Lyukad földdel betakartam;;
Hőhe! róka, hőhe, hó! *El.*

Kurrah Berreh! hőhe!

Berreh Kurrah, hó!

Kurrah Mit kerestél?

Berreh Mit találtál?

Kurrah Ürgecombót.

Berreh Szárcsa-lábat.

Kurrah Rossz ebéd.

Berreh Szegény ebéd.

Kurrah Vissza, vissza, vissza még. *El.*

Berreh Jobbra én, te balra még. *El.*

Duzzog *a róka*t kergetve jön. Sánta róka, hőhe, hó!
Már alig piheghetek;

Megharaptál, én megeszlek:
Hőhe! sánta róka, hő! *Elfogja a rókát.*

Kurrah Mit kerestél?

Berreh Mit találtál?

Duzzog *a rókát mutogatva.* Rókahúst,
Csibehúst.
Róka a csibét megette,
Hogy keresték, csak nevette.
Most elfogtam, és megesszük,
Gyomrainkba eltemetjük.

Kurrah Mily dicső lakoma ez.

Berreh Rókahúsból csibe lesz.

Duzzog *elbocsátja a rókát.* Rókahús,
Csibehús,
El ne fuss!

Mind *a róka után futva.* Hőhe, sánta róka, hő! *El.*

2. jelenet

Mirigy jő. Hajj ki lányom, rókalányom,
Hajj elő! -
Hogy zavartak minapában,
Félelemből lányom arcát
Rókabőrbe bújtatám,
S elbocsátám a harasztban,
Most meg visszaalakítom,
Szép aranyhajjal borítom,
Csongor majd belészeret.
Hajj ki, lányom, rókalányom,
Hajj elő!

3. jelenet

Tünde, Ilma jönnek.

Tünde Ilma, én itt meghalok.

Ilma Jaj, ne halj meg, asszonyom,
Nincs, hová temesselek.

Tünde Veszteségem kínja tenger,
Rajta szélvész bánatom.

Ilma Tenger színe változandó.

Tünde Veszteségem kínja nem.
Ilma, mondd el, mit tegyek?

Ilma Azt igen bölcsen teszed,
Hogy tanácsomat kívánod,
Itt a földön, asszonyom,
Hol te, mint én, nem születted,
Halld tehát: a munka nem nagy.
Csongor úrfi erre jó.
Itt a hármás útelő.
Erre, mondtam, hogy megyünk majd.

Tünde S az mi hasznot hajt nekem?

Ilma Itt a földön jelt teszünk.

Tünde Lelkemet, ha úgy lehetne,
Hagynám, Ilma, zálogul...

Ilma Asszonyom, hagyd a tűnődést.
Már tudom, mi jelt teszünk.
Ím, a tiszta szép homok,
Ebben a kis lábnyomok
Csongor úrfinak szemében
Mind vezérlő csillagok.
Tedd ide hát lábadat,
Hadd nyomom le a homokba.

Tünde Ilma, nézd, itt lábnyomom.

Ilma Most én is nyomot hagyok
S mellé hosszú nagy fület,
Balga férjem címerét.

Tünde A sötétben szikra is világít,
Jó reményem, el ne hagyj. *El.*

Ilma Jaj, jaj! ott a telken Balga ásít;
Nincs más mentség, mint: szaladj. *El.*

4. jelenet

Mirigy s a manók jönnek

Mirigy Ó, hogy átkaim kifogytak!

Kurrah Kell-e róka, vén Mirigy?

Mirigy Vessz meg érte, hogy megetted.

Berreh Kell-e róka, vén Mirigy?

Mirigy Vére benned föllobogjon;
Égj miatta, mint pokol

Duzzog Hőhe, róka, sánta róka.
Kell-e rókahús, Mirigy?

Mirigy Ordítson föl álmaidból,
Amit ettél, rossz kölyök.

Mind Kell-e róka, vén Mirigy?

Mirigy Mindegyik falat haraggá
Forrjon össze bennetek;
Gyűlölködés ostorozzon,
És egymás ellen uszítson:
Marakodva vesszetek. *El.*

Kurrah Jaj, mi izzaszt?.

Berreh Jaj, megégek!

Kurrah Duzzog, Duzzog! Én megütlek.

Duzzog Kurrah, Kurrah! megharaplak.

Berreh *Kurrahhoz* Üsd fülön, rossz húst hozott. -
Jaj megégek.

Kurrah Jaj, de forró!

Berreh Meg ne verd, csak üsd agyon.

Duzzog Vén szelindek, nem nagyon.

Kurrah Összetörlek.

Berreh Összezúzlak.

Duzzog Megkörmöllek, megharaplak.

Kurrah Itt a bocskor, érd utol.

Berreh Itt az ostor, vágd poful.

Duzzog A palást meg rám borul. *Elkapkodják egymástól a pörös jószágokat.*

Kurrah Állj elébe.

Berreh Üsd agyon.

Duzzog Vén szelindek, nem hagyom.

5. jelenet

Csongor Tévedésnek hármas útja,
Utam itt ez volna hát,
Melyen éltem sugarát
Fölkeresnem Ilma mondta.
"A közép a biztos út,"
Ó, de melyik nem közép itt?
Melyik az, mely célra jut?
Ámde itt a hármas útvég,
Mint varázskör áll előttem;
A kívánság, a reménység
Int, von, ösztönöz belépnem. *Fellép a hármas útra.*
Jaj! Mint vad méhraj nyüzsög a világ.

A legkisebb por, mint él, mint mozog.
S mily vándor arcok jönnek itt elém?

Kalmár Szomszédaim az Indiák nekem,
S az új világnak minden partjai
Ismernek engem, és hajóimat.
Még egyszer ennyi! és a félvilág
Kincsét zsebemben hordozom.
Mi lesz még zárva ennyi báj előtt!
Az éjet nappá, éjjé a napot
Varázslom által, és a szerelem
Aranybilincsre kötve, mint urát,
Fog bebocsátani titkos ajtaján;
S öröme, fénye, kedve kútfeje,
Barátokat fog látni palotám,
Amilyeket szív s ész kíván.

Csongor Megállj.

Kalmár Pénz kell-e? izzadj; járj utána, s lesz. -
Tőlem csak annak jut, ki dolgozik.

Csongor Más az, mit kérek: vesd el gondodat.
Te sokfelé jársz dús hajóidon,
Ahol kel s nyugszik, láttad a napot,
Szólj, Tündérhonban üdvök merre van?

Kalmár Úgy, hát beteg vagy? Óvd magad, hogy a
Tündérházában éhen el ne vessz.
Itt van zsebemben a tündérvilág,
Itt láthatod meg, jöjj hát, légy bűvár. *Megy*
Ez a fiú megunta étkeit,
S most csillagokra éhezik szegény.
Nagyon mohón! a csillag messze van
És fenn, igen fenn! - s színezüst-e vajon? *Visszakiált, zsebére ütve*
Itt a Tündérhon, itt van, nézd, viszem.

Csongor Hideg pénzbánya! minden kincsedért
Az egy szerelmet, még nevét sem adnám:
Jobb, égjen a szív, mint fagy ölje meg.

Fejedelem Ti napkeletre, napnyugatra ti,
Hatalmam hordozza kardotok.
Hogy, míg leszáll ott, itt már fenn ragyogjon

Szolgálatomban a nap, s birtokom,
Míg én vagyok, ne lásson éjszakát.

Csongor Megállj!

Fejedelem Te por, kit lábam eltapos.

Csongor Nem por, ha ember, olyan mint te vagy,
Vagy inkább ember és por, mint te vagy.

Fejedelem Ne ölj időt, ha por vagy, szólj, mi kell?

Csongor Csak egy szót. Az egész világ tiéd,
S nagy birodalmad nem tud éjszakát,
Mondd meg nekem, hová kell tartanom,
Hogy Tündérhonban leljem üdvlakot?

Fejedelem Vagy úgy? kiröppent a madár, az ész,
Üres a fészek, szellők sípja lett.
Tündérhon, üdvlak, ó igen, talán
Ha úgy mehetnék, mint a gondolat,
Vagy mint az égben repkedő sugár,
Egyik csillagtól másig, s mi van,
Mind meghódolna. - Menj, menj, jó fiú,
Tündérhon ott van, ahol én vagyok.
Jöjj, légy vitézem! Nem tetszik? Na menj csak.
Ha megtalálod, meghódíttatom,
S rabságra fűzöm minden emberét. *Magában.*
Szegény fiú, kár érte, semmivé lesz,
S mi szép halála lenne harcaimban! *El.*

Csongor Az megvető volt, ez még gőgös is,
Raboknak rabja! kincs és hatalom
Már nem segíthet.

Tudós: *elmélkedve jó.* Erő az isten! úgy kell lennie,
Ész és erő, vagy inkább még erő:

Csongor: Itt a tudomány
Jön távlatokba elmerült szemekkel.
Kinyílt előtte mint könyv, a világ,
S ő, mint ki könyv nélkül is tudja már,
Olvassa folyvást, ami benne van,
Vagy inkább, amit gondol, s benne nincs.

De várjuk meg, tán tudja üdvölköt,
S tanácsa által boldoggá tehet.

Tudós Erő az ész is, mert uralkodik,
S mi az? természet, most felelj, ha tudsz,
Munkáit értem, nem tudom magát.
Erő, vagy isten? melyik szó erősebb?
Szavak, nevek, ti öltök meg minket!
Ezerszer osztottam már szűz elemre
Az össze-visszajárt természetet.
A képzelődés elfáradt agyamban,
S még istenem sincs. Nem tudom, mi az,
Vagy kit nevezzek annak. És ezért
Fáradtam annyit éjente s naponta,
Hogy azt mondhasam, semmit sem tudok! -
És mégis ezt a nemtudást nem adnám
Egész hadért, mely, hogy tud, azt hiszi.

Csongor A bölcsességnek ez csodálatos,
Könnyű nemét választja. "Nem tudom,"
Ez minden, amit tud,
Ó, ember, ember, önség áldozatja.

Tudós S a lélek! - ami gondol, és akar,
Óhajt, és képzel, búsong, és örül;
Ez a világok alkotója bennem,
S rontója annak, amit alkotott;
A lélek! ami emberré tesz, én
Azt mondom annak, s még nem ismerem.
Én én vagyok, s mi ez? nem tudhatom.
Az, ami van, lesz túl az életem!
Hinném, de késő; álmom elröpült.
Ó, mért nincs az észnek jól fogó keze,
Vagy a lélek mért meg nem fogható?

Csongor Rettentő ember, lelkét, istenét,
Lerázza, mint a terhes út porát;
S a szép világot bús éjjé teszi,
Csak hogy ne lássa, hogy lesz semmivé!
Ó! Tündérhont ez nem mutat nekem.
Szunnyadj szerelmem, még nincs hajnalod.

Tudós De ím, egy ifjú vár az úton ott,
Egy ember, olyan, mint anyám fia.
Tanulni vágya tán? megkérdezem,

Hisz nagy öröm találni hallgatót *Csongorhoz*:
Jó ifjú, mit kívánsz megtudni, szólj!

Csongor Kevés, de minden, amit kérdezek:
Nézd, ifjú lelkem Tündérhonba vágyik,
Dúst, hatalmast kérdeztem, merre van,
És senki meg nem mondta, mondd te meg,
S nyisd fel tudásod kincstárát előttem.

Tudós Költők világa, szép tündérvilág,
De kár, hogy álom, gyermeknek való!
Ébredj föl, vagy ha még álmodni jobb,
Menj, álmodd vissza, tűnő álmodat,
Mert a valóság csalt remény - *El.*

Csongor S ez minden, amiért az ember él?
Sötét, üres, határtalan kebel,
Ó, a te magányod rémítő lehet!
S így utazóim útra nem vezetnek...
Ó, szerelem, gyűjts utamra csillagot,
S te légy vezérem Tündérhon felé. *Kilép.*

6. jelenet

Balga jön Jaj nekem!

Csongor Ki jajgat ott!

Balga Jaj! az ágon fennakadtam.

Csongor Hisz földön ülsz!

Balga Leszakadtam,
Mert a madzag gyenge volt.

Csongor Úgy! tehát ágról szakadt.
Szólj, ki vagy?

Balga Hej! Csongor úrfi,
Kár, hogy engem még nem ismersz,
Látod, én tudom, ki vagy.

Csongor Meglehet.

Balga De úgy van, úr vagy,
Én pedig szabó vagyok,
A sivár földnek szabója;
Én kivágom, és bevarrom.

Csongor Foldozója vagy tehát?

Balga Rá kalász ruhát adok.

Csongor Csak lator vagy; mást ne higgy.

Balga Nem biz én; de halld tovább.
Udvarodnál egy leány volt,
Böske néven, akit ismersz;
Ezt én eljegyeztem immár,
S most egyszerre szárnya nőtt,
Mint az ájtatos közönség
A faképnél a papot,
Itt felejtett, itt hagyott.

Csongor S a düh gatyamadzagával,
Hogy nyakon kötötted a bút,
Mind ezért volt?

Balga Mind ezért.

Csongor S a düh meztelen maradt.

Balga Úgy, s a madzag elszakadt.

Csongor *félre.* Ostobának kedvez a sors,
Úgy beszélnek, és igaz.
Útitársnak ezt veszem föl. -
Szólj, miért nem térsz ekédhez?

Balga Böske nyomdokát csapázom,
S felkötöm, ha megtalálom,
Ó, tudom, le nem szakad.

Csongor Hogy neveznek?

Balga Aki csúfol,
Annak Balga, másnak Árki
Tisztességes jó nevem.

Csongor Balga, hallod, Böske híved
Ilma már, nem Böske többé;
S Tündérhonba költözött.
Balga jöjj, szolgálj nekem.

Balga Ó, örömmel, száz örömmel.

Csongor Menjünk Tündérhon felé.
A szép Tünde ott lakik.

Balga Ott lakik, de-

Csongor Elmerültél,
Mit csodálsz!

Balga Itt a homokban -

Csongor Mit?

Balga Szamárfület találtam,
És tehéncsapást; ha ez nem
Böske lába, vesszek el.

Csongor Ó, igen, s ez Tünde lába,
Mert kié is lenne ilyen?

Balga Medve cammog a hegyen,
S annak ilyen lába van;

Csongor Ó, ez a láb, szív lehetne,
Oly parányi, oly csinos.

Balga Ó, ez a láb láb lehetne,
Csak ne volna oly hatalmas.

Csongor *indulva.* Jössz-e már?

Balga Megyek, futok.
De hová?

Csongor Fel Tündérhonba. *Megáll.*
Mily üvöltés, mily kiáltás!
Hallod e zajt?

Balga Ó, uram,
Három árva ördög ordít

Egymást marva, öldökölve.
Földi, hej! vagy földalóli!
Erre, erre.

7. jelenet

Kurrah Én a bocskort -

Berreh Én az ostort -

Duzzog A palástot nem bocsátom.

Balga Álljatok meg.

Mind Megmarunk.

Balga Azt ne tennétek talán.
Gyertek errébb, ott uram,
Egy tanult, bölcs, ékes ifjú,
Majd igazságot tesz itt.

Duzzog Vagy gazságot.

Kurrah Elég, ez jót akar.

Csongor Mily vizsaly van köztetek?

Kurrah Halld meg, és ítéld felőlünk:
Árva gyermekek vagyunk,
Bocskor, ostor, és palást
Örökségünk, s birtokunk.

Csongor Ez csekélység. A palást,
Mint a ház az osztóznál,
A kisebbé.

Mind Nem, nem, úgy nem.

Csongor És miért nem?

Kurrah Halld tovább. *Duzzogot hátba üti.*
Bújj ki Duzzog a palástból -
Ostor a szó, mely megindít -
A palást rejt.

Csongor És mi ebből a haszon?

Kurrah Aki így felöltözik,
Senkitől sem láttatik.
Mevagdalja bocskorát,
Lép, mint egy bérc, akkorát,
S hol kívánja, ott terem.

Csongor S látnom ezt nem engeded?

Kurrah Mért ne? Adjatok reám.

Berreh Itt az ostor.

Duzzog Megragadlak. *Belekapaszkodik.*

Kurrah *a dombra áll.* Látsz-e most?

Csongor A dombon állsz.

Kurrah *beburkozik.* Látsz-e most is?

Csongor Nem, de hallak.

Kurrah Hej, te bocskor, hej, te szíj.
Így ni! ott nálad legyek.

Csongor S itt vagy?

Kurrah *kiburkozik a palástból.* Nézz meg.

Csongor Itt valóban. -
Most tudom már, osztózástok
Mért nehéz, sőt lehetetlen,
Mert külön-külön mit ér,
Ami hármásban csoda.

Kurrah Úgy van.

Berreh Úgy van.

Balga *üti Duzzogot.* Mondd, hogy úgy van.

Duzzog Úgy van, ha te medve vagy.

Csongor Három domb van napkeletre,
Távol innen, egyaránt.
A szem eltéved közöttük,
Oly egyformák.

Kurrah Úgy van.

Berre Úgy van.

Csongor Halljátok. Hármótoké
Örökségtek nem lehet.
Így egynek kell jutnia;
Rakjátok le hát elém,
Fussatok föl a hegyekre,
S aki előbb ér ide,
Mind a hármat az vigye.

Kurrah Ó, bölcs döntés.

Berre Igaz döntés.

Kurrah Itt az ostor.

Berre Itt a bocskor.

Duzzog A palástot nem hagyom.

Kurrah *elveszi Duzzogtól a palástot.*
Összeverlek, rossz kölyök. -
Hallottátok: aki első,
Örökségünk az nyeri.

Csongor Úgy legyen.

Berre Hopp, hegyre hát! *El.*

Kurrah Hopp, hopp, hopp a hegyre hopp! *El.*

Duzzog Ott szakadj meg, tők kolop,
Addig itt ez jól meglóp. *El.*

Balga Nemde így ítélsz:
Árva jószág, úgyis elvesz,
Hogy ne vesszen, én viszem.

Csongor Hisz, egyébként itt veszek;
Mert az út oly végtelen,
Balga, tartsd fel őket itt,
Majd míg érted eljövök. *Elviszi a manók jószágait.*

Balga Balga, tartsd meg őket itt!
A parancs jól hangzana,
Csak ne volna benne Balga.
Jaj nekem, jaj szemeimnek,
Itt rohannak, itt ügetnek,
Mit csináljak, merre fussak?

Amint fut, elesik, a manók mind a hárman általesnek rajta

Kurrah Jaj fejem!

Berreh Jaj tomporom!

Duzzog Jaj, palástom, - jaj nekem..

Kurrah Elszökött a tolvaj!

Berreh Elment.
Elrabolta mindenünket.

Duzzog Úgy-e mondtam, s nem hittétek?
Most bámultok, mint a tők,

Kurrah Duzzog, hallod, ahelyett,
Hogy gorombán csúfolódom,
Mondd el a varázsigét,
Ami rád maradt apánktól,
És szállítsd le tolvajunkat.

Berreh Tedd meg, tedd meg, te tudod csak
Egyedül te ismered.

Duzzog Volna kedvem meg nem tenni.

Kurrah és Berreh Volna kedved meggebedni?

Duzzog Megteszem már, megteszem,
Csak ne fojtogassatok.
Szállj le, tolvaj, a palásttal,
Bocskorommal, ostorommal;

Bokron, árkon és hegyen,
Szörnyű hullásod legyen;
Csipkebokron fennakadj,
Árokparton ottragadj,
Szállj le, szállj le, és ne fuss,
Ördögök körmébe juss.

Berre Gyertek, ezt most összeverjük.

Kurrah Meggyötörjük. - Csalfa szolga,
Hátadból szíjat hasítunk,
S kutyabőr lesz bocskorunk.

Duzzog Körmöm vére szomjazik..

Balga Mit csináljak, mit hazudjak?

Kurrah Szólj, mi történt?

Balga Kit bírálul kértetek,
Lelni kezdte a hideg.
Láttam, hogy nagyon beteg,
A palástot rávettem,
S gondoljátok el, mi történt?

Kurrah Na! mi?

Berre Szólj, mi?

Balga Elveszett.

Kurrah Eltakarta a palást.

Berre Hát az ostor?

Duzzog Hát a bocskor?

Balga Gondolom, tán menni kezdett,
S a bocskorban megbotolva,
Az szilaj volt, elragadta.

Kurrah Hallod ember, ez hazugság,
Olyan vastag, mint fejed.
Szólj, vezess el, merre ment.

Berre Szólj, ha jót akarsz.

Balga Mit ér az?
Rajtam átestetek, s most
Sánta, béna, rongy vagyok.
Mennék, s járnom nem lehet,
Lábam eltört, nem vihet.

Kurrah Ide ülj, mi elviszünk;
Csak mutasd meg, hol lakik.

Balga Megteszem, ha - jaj bokám, -
Itt ez úton jobbra menjete. *Félre.*
A nagyobb úr én vagyok.
Csongor úrfi rossz lovon ment,
Három lóval én kocsin. *Mind el.*

3. kép: A HAJNAL BIRODALMA

1. jelenet

Mirigy Itt hajnal birodalma,
És tündérek útvesztője.
Tünde s Csongor - úgy mutatják
Messzelátó szemeim -
Erre jönnek, az pihenni,
Ez mint árnyék, őt követni;
S a manók is - mily szerencse!
Üldözésem tárgyai,
Erre jönnek. E határon
Most én kővé változom,
Ronda, rücskös, régi kővé,
Hogy, mit önként elbeszélnek,
S fúrt agyakkal kitalálnak,
Majd, ha mind kihallgatom,
Meg lehessen rontanom.

Leül s összezugsugorodik. A manók húzzák kordélyon Balgát s bólogatnak.

Balga Hej, te Duzzog! De hisz alszik
Mind a három, mint az ürge,
Jól teszik, hadd nőjenek. *Leszáll s nyújtózik.*
Ejha! Hogy elgémberedtem!
Úgy, na és most, Balga bátytó,
Mit csináljunk a manókkal?

Úgy van, úgy lesz, azt teszem. *Félre fordítja a manókat.*
Megfordítom ezeket
S e ronda, rücskös követ
Rárokom magam helyett.
Aztán hadd ballagjanak,
Mind a vízíg szárazon.
Hej, te szürke, hej, te ráró. - *A manók bólogatva elballagnak.*

Mirigy *egy küssé fölemelkedve.*
Elmegyek, de fél fülemmel
Itt vigyázok, mint az örvény,
S jaj neked, te csalfa szolga,
Meg lesz ágyad vetve nálam,
Meg! csalánból, és tövisből,
S szúnyogokból szemfedőd. *El.*

Balga Mintha szóltak volna? - Senki.
Így ni! most szabad vagyok...
Hej! de mit látok ott?
Csongor úrfi, Erre! Erre!

Csongor Itt vagy, Balga?

Balga Itt biz én.

Csongor Hála az égnek.

Balga Úgy-e, a bocskor dobott le?

Csongor Nem tudom. Mint gondolat,
Jöttem, vagy csak álmodtam,
És alattam, és fölöttem,
És mellettem, és köröttem
A világot láthattam.

Balga Míg te égen, csillagon
Összevissza nyargalóztál,
Rossz kordélyomon addig én
Jöttem itt a járt úton.
Mennyi csárda, mennyi csapszék
Volt előttem! és utánam!
Az egész út csárda volt.
S rajta százezer pohár
Csillogott, mint napsugár.
S mennyi zaj, mily kurja volt,

Azt én el nem mondhatom...
két leány jön...

2. jelenet

Tünde, Ilma jönnek

Ilma Azt mondtad, asszonyom, hogy
Itt a Hajnal otthona.

Tünde Úgy van, Ilma, nézd a kastélyt,
Ott rőt tajtékból emelve,
S csillagokkal koszorúzva,
S a tündér kert mögötte
Az a hajnal birodalma.

Ilma Ugye az csak tréfa volt,
Hogy tilalmas itt e földön
Lánynak szólni férfihoz,
És tilos szerelmeskedni
S csókért csókkal fizetni?

Tünde Csak mikor fenn tündököl
A világos dél,
S Hajnal messze mulat, egy más
Ország szélénél,
Akkor kertje belsejébe
Lopózhat a szerelem,
S egy rövidke édes órát
Engedhet ott töltenem.
Jaj, de innen, innen is
Elűz végzetem,
S akivel boldog lehetnék,
Nincsen itt velem.
Csongor, már csak egy delem van,
Egy kis óra hossza csak,
És te messze, messze vagy még,
Mint a végtelen világvég.

Ilma Férfihoz nem szólni lánynak!
Szörnyűség!

Tünde Kiiit látok ott.
Ilma, Ilma, Csongor eljött.

Ilma Ó, keserves állapot,
Balga is nyomába jött.

Tünde Ilma, Ilma, jöjj, siessünk.
Van egy kis ház a közelben,
Tisztos özvegyasszony lakja,
Ott Csongornak megüzenjük,
Délben Tündét hol találja. *Balga eléjük térdepel.*
Itt egy ember -

Ilma Tátogat.

Tünde S milyen harcsaszája van.

Ilma Tényleg? s Csongor úrfi szebb-e?

Tünde A majomhoz is hasonlít.

Ilma Méghogy ő! - de nem haragszom:
Férfi, mint a többiek.

Tünde Ilma, mondd el, mit tegyek?

Ilma Én egy tapodtat sem megyek.

Balga Ne tovább, szelíd galambok,
Térdem itten a határ.
Ott egy édes ifjú vár -

Tünde Ilma, nézzed, nem bocsát;
Szűk utunkat mind elállta.

Balga Ó, talán nem hallotok,
Vagy magyar szót, szép virágok,
Ti még nem tanultatok?
Azt kívánom tudni - Menykő!
Egyik sem fülel reám.

Tünde Ilma. Ments meg innen...
Állítsd félre már előlem,
Mert különben itt veszünk.

Ilma Megcsípem, hogy vére csordul.
És tudom, hogy visszafordul.

Balga Jaj, mi szörnyű tíz köröm,
A boszorkány körme ilyen.

Ilma körmei előtt hunyászkodva átborul a keskeny gyalogúton

Ilma Asszonyom, nézd, elterült,
S hídul szolgál lábaidnak

Tünde átmegy.

Balga Ej! mi volt ez, bolhaugrás,
Vagy szúnyogtánc hátamon? *Ilma átmegy.*
Jaj nekem, jaj tomporom,
Ó, ez átkozott szekér volt. *Ismét térdre áll.*

Csongor Már nem állhatom tovább.
Térdre hullok ott előtte,
S magam kérem válaszát.

Letérdepel, Tünde, Ilma közbeszorulnak.

Tünde Ilma! lásd, hová vezettél?
Most középen itt rekedtünk.
Ott a szolga, itt az úr.

Csongor *Tündéhez.*
Nap, ki elborulsz előttem,
Éjbe foglalt délvilág
Szólj, miként nevezzelek,
Intesz? Álljak félre innen.
S meg se tudjam, hol vagyok?

Felkel. Tünde s Ilma mennek.

Semmi szép szó, semmi kérés
Föl nem tartja; elmegy, itt hagy.
Szólj, te tuskó, szólj, te szikla,
Szólj, te rossz kavics mivel
Bántottad, hogy nem felel?

Balga Jaj, kegyelmes úr, csak egy szót!
Vedd le lábadat nyakamról,
Itt találtam egy nyomot.

Csongor Mit találtál?

Balga Hátamon van,
S itt a földön a homokban.

Csongor Mily jelek, mily gyenge lábnyom?
Egy van ilyen a világon!
Ő az, ő az, Tünde jár itt,
Tünde! - oh, öröm, ne ölj meg.

Balga Hej! be jó, hogy a homok
Minden úton megterem.

Csongor Jöjj, kövess, tán utolérjük,
Ó, szerencse, oh örömnapi! *El.*

Balga Szinte meghaltam, de se baj!
Ó szalonna, ó kenyérnap! *El.*

3. jelenet

A manók jönnek Mirígygel.

Mirígy Hóha!

Kurrah Hóhe! Itt megálljunk.

Berreh Ó, mi kárhozott fiak!

Duzzog Mért nem róka, hogy megenném!

Kurrah Elszökött az átkozott.

Berreh Rajtunk egy követ hagyott.

Mirígy *fölemelkedve* Hóhe!

Berreh Mily ijesztő.

Duzzog Fúj, utálat. *Berreh, Duzzog elszaladnak.*

Kurrah Bár utálat nézni rád,
S hozzád nyúlni förtelem;
Megragadlak, undok állat,
Vittelek hát, most fizess.

Mirigy Ó, fiam, kár vesztegetned
Szép erődöt oly hiába.
Hátha még majd rád ijesztek?

Kurrah Egy van, aki rám ijeszthet.

Mirigy S egy van, aki bánthat engem,
Tudd, s rémülj, az ördög az.

Kurrah Tudd meg hát, és vessz, az ördög,
Aki bánthat, én vagyok.

Mirigy Rossz manó! ki rád ijeszthet,
Vén Mirigy, tudd, én vagyok.

Kurrah Haj, utálat!

Mirigy El ne indulj:
Mert, ha lábad, mint az örvény,
Mint az orsó pördül is,
Vén Mirigy mint gondolat,
A bosszúnak gondolatja,
Úton ér, és elemészt.

Kurrah Vagy, vagy sem; de szólj, mi kell még?

Mirigy Látod azt a házikót?
Amely ott dombon áll.
Ott most én lakom, cselédes,
Tiszta özvegy képiben.
Csongor, aki erre jár most,
Mert egyéb nincs e vidéken,
Hajlékomban száll ma meg.

Kurrah Úgy! leginkább ő az, akit
Körmeim keresnek itt.
Mit tegyek, szólj?

Mirigy Légy szolgája.
Aki most van, azt rekeszd el.

Kurrah Értem, értem, mondd tovább?

Mirigy Csongor majd egy kertbe visz
Ha legfényesebb a dél,

Hintsd be ottan e porokkal,
S ő aludni fog, ha szinte
Félvilágot érne is
Minden perc, mit ott átalszik.

Kurrah És azontúl?

Mirigy Bízd reám;
Károd megtérítettik.
Most eredj, én majd követlek.

Kurrah *félre.* Nem hiszek; de úgy cselekszem,
Hogy jutalmam meglegyen. *El.*

4. jelenet

Ledér sietve jő.

Mirigy Pszt!

Ledér Ki szólít?

Mirigy Kis leány.

Ledér Úgy, úgy, bizony!
Kis leány.

Mirigy No, nagy leány hát!

Ledér Hát bizony, nem mindenki
Olyan ám, mint a néni,
Mint redőből szőtt öreg zsák.

Mirigy Kis babám, ne légy bosszús.

Ledér Oly töpörtyű! akinek már
Fogfájása sincs -

Mirigy No kedves
Kis madárkám, csillapodjál.
Lásd, a kort tisztelni illik,
S arcom behintve bár redőkkel
Még javadra élhetek tán;
Mert, leányom, a redők *Ledér arcát végigsimogatja*
Majd terajtd is tanyáznak.

Ledér *megborzadva.* Jaj, jeges kéz!

Mirigy Meg ne rémülj.
Hát hová mégy, szép leányom?

Ledér Hát hová s hová ne mennék?

Mirigy Egy szép úrfi vár reád.

Ledér Jaj, nem, inkább elmegyek!

Mirigy Nézd e szép aranyhaját.
Lásd, neked van szánva, kell-e?
És, az a szép gazdag ifjú...

Ledér Nem kell, engedj már utamra!

Mirigy Mintha aztán nem mehetnél!
Jöjj velem, ne búslakodjál,
Jöjj, te csinos kis boszorkány.

Ledér Nem, hadd menjek haza.

Mirigy Hogyne mennél! most velem jöjj.
Mennyi szál hajad terem,
Mínd arannyá változik,
Olyan gazdaggá tehetlek.

Ledér Istenem! hát merre menjünk?
Én tán elmegyek haza.

Mirigy *elvonja.* Kis bohó, nem! most velem jössz. *Félre.*
Csongor, ezt neked szereztem.
Ennél lelj utált szerelmet,
Azt óhajtom, s végrehajtom,
S bosszúm így beteljesül.

II. rész

1. kép: MIRÍGY HÁZÁNAK UDVARA

1. jelenet

Csongor és Balga jönnek, Balga leül.

Csongor Erre jöjj, tán erre mentek.
Hát te, lomha dög, leülsz-e?

Balga Én utazni, nem szaladni
Jöttem.

Csongor Ó, te vadbarom!
Várj betérek itt e házba,
Útba igazítanak tán,
Vagy ha nem, szállást kínálnak
A közelgő éjszakára. *El.*

Balga Ennyi gond, baj és bolyongás,
És miért? egy asszonyért,
Egy kicsiny kis asszonyért,
Ki tán nem is valódi!
Jaj bokám, jaj térdeim.
Én biz itt leülök addig,
Megtámasztom a falat.

Duzzog jó szolgáló képiben. Kis komám, szeretsz-e még?

Ráönti a szemetet.

Balga Ó, hogy mind a két szemed
Lábad ujját ékesítse!
Arra néz, és engem önt le.

Berreh *mint részeg jó, s levizeli.*
Féreg inná meg borát!
Olyan, mint a kéneső.
Hadd csorogjon a szeméten.

Balga Hé!

Berreh Hohó!

Balga Az ördögökbe!

Berreh Hát te voltál, szép öcsém?
Semmi, baj no! nagyra nőj.

Kurrah *nagy zajjal énekel.* Ha a csipkebokron rózsza nem teremne,
Bolond madár volna, aki ráröppenne.
Hej, dínom dánom!

Azalatt Balgát az ólba hurcolja.

Csongor *kijön.* Délben kell tehát találnom;
Mert egyébkor tiltva van.
Balga!

Kurrah *belől.* Mindjárt.

Csongor Balga, hol vagy?
Jössz-e már?

Balga *belől.* Jaj, megkötöznek.

Csongor Majd megoldlak, csak ne mozdulj.

Kurrah *kijön Balga öltözetében.* Itt vagyok már.

Balga *benn kiált.* Csongor úrfi!

Csongor *visszafordulva Kurrahhoz.* Mit üvöltesz, ostoba!

Kurrah Csak azért, hogy itt ne hagyj.

Balga *benn.* Csongor úrfi!

Csongor Nos, mi kell!

Kurrah Kérdem, merre indulunk?

Csongor Jöjj utánam.

Balga *benn.* Csongor úrfi!

Csongor Megvesztél, hogy úgy üvöltesz?

Kurrah Légy nyugodt, csak visszhangzik,
Mit az előbb ordítottam.

Balga *benn.* Csongor úrfi!

Csongor Oh, természet,
Légy egészen visszhangzik,
Mit az előbb ordítottam!

Csongor, Kurrah el.

Balga *benn.* Csongor úrfi!

2. jelenet

Mirigy és Ledér.

Mirigy Tégy akképpen, mint beszéltem,
Míg karodba csalthatod.
Akkor - érts meg - akkor olvadj,
Égj, lobogj, mint a tűz,
S ölelve karjaidból
Sose hagyd kibontakozni.
Menj, siess, szépítsd magad. *Ledér el.*
Én a kertben várok addig,
Ott vigyázok dolgaimra,
Így ha Csongor délben alszik,
Elszalasztja kedvesét,
s alva is más lányt ölel. *El.*

3. jelenet

Berreh és Duzzog kétfelől jönnek.

Duzzog Berreh, Berreh, hej, hej, hej.

Berreh Mit találtál, mondd, te tökfej?

Duzzog Itt az elrabolt örökség.

Berreh Visszalopjuk, visszalopjuk!

Duzzog Nem! cseréljük, s tréfa lesz,
Majd, ha rajta menni vágnak
És a bocskort ostorozzák,
Ám a bocskor el nem indul.

Berreh Jól van, jól van, elcseréljük.

Duzzog Íme egy másik palást.

Berreh Húha! jól van, elcseréljük.
Bocskor is van, nézz ide.

Duzzog Ó, ez cifra kis mulatság.
Nézd ez ostort! Épp olyan.

Berreh Add csak, ezt is elcseréljük,
Hadd morogjon a banya.

Duzzog Uccu! bocskor, meg ne csosszanj,
Isten hozzád, kapufa. *El.*

4. jelenet: Kert

Csongor és Kurrah.

Csongor Ó, hívatlan bűnös álom,
Mért ömölsz el most szememre,
Most, midőn szerelmi kéjre
Földelelne szép világom?

Kurrah Egy gyepágy kínálkozik
Húvös illatú ölével,
S elföd a lomb ernyőjével,
Jöjj, fogadd el, itt pihenj meg.

Csongor Balga, kelts, ha kedvesem jön. *Elalszik*

Tünde, Ilma jönnek.

Tünde Jaj nekem! mit látok ott?
Alva vár hát Csongor engem?
Aki érte a halálból
Visszatérnék, hogyha várna,
Alva vár hát engem ő?

Ilma Tán csak rólad álmodozni
Szunnyadott el, míg reád várt,

Tünde Hagyj el, Ilma, hagyj magamra..

Megcsókolja.

Hát nem ébredsz, édesem?
Visszarablott csókjaiddal,
Hogy fogollyá tégy, nem ébredsz?
Csongor, ébredj - mint derült ég,
Arcod olyan, s napja nincs?
Nyisd ki, ó, nyisd ki szemed,
Mely legyőzte szívemet,
S fogva tartja lelkemet. -
Kedves, ébredj csókjaim közt,
Elcseréltem ajkamat,
Elveszíttem magamat,
Ébredezz, s lelj karjaid közt. -
Csongor, ó hát mégsem ébredsz,
Még ma láthatsz, ámde holnap,
Tartományokat bejárhatsz,
Tévelyeghetsz, bujdokolhatsz,
Bú magadnak, kín nekem,
Nem találsz meg, sohasem! *Ráborul.*

Ilma *Kurrahhoz.* Csempe szádat jól ha nézem,
És vitorla két fülednek
Lengve lógó szárnyait,
És ha nézem görbe lábad
Lőcsnek épült csontozatját,
Ó, te messze földi vendég,
Úgy hiszem, hogy ismerős vagy.

Kurrah Úgy van, mért ne volna úgy?
Ó, szemem világa, te!

Ilma Jaj! ne mondd azt, gyík lehetnék
Sánta koldus tyúkszeme,
Csak szemed világa nem.
Szólj, szurokban mosdol-e,
Vagy mitől van, hogy pofádon
Szinte fénylik a sötétség?
Meg sem ismeresz, bűnvirág?

Kurrah Ó, én csillagom, galambom.

Ilma Jaj, az istenért, ne tedd ezt,
Tégy akármit, üss agyon,
Csak ne kezdj el mosolyogni.

Kurrah Látod, angyalom, de jó vagy,
Ó, én boldog szerető.

Ilma Ó, te fűzfa, ó, te tuskó,
Meg sem ismersz? nézz ide,
Böske, hitvesed vagyok.
Vagy, hogy megdicsértelek,
Az vadít? No várj amíg
Félre nézek, úgy ölelj meg.

Kurrah *megöleli.* Kedves, édes, házi bútor.

Ilma Ó, te puskapor szagú,
Honnét vetted ezt a búzt?

Kurrah Csókot, asszony!

Ilma Jaj, megégtem;
Ez pokolnak fajzata.

Kurrah Meg ne moccanj, mert befallak,
És megeszlek, mint az almát.

Ilma ijedten félrevonul tőle.

Tünde Jaj nekem! nem álom ez,
A kajánság műve inkább,
Elrepült kevés időm már;
Menni kell, és nem remélni,
Mindörökre kínban élni.

Kurrah Mit parancsolsz, asszonyom,
Mondanom, ha majd fölébred?

Tünde Villogó kardját akassza.
Mondd, egy szeggel magasabbra *Magában.*
Úgy gyanítom, bűn fia,
Eszköz e rosszban te voltál. -
Ilma, menjünk gyász utunkra. *Tünde, Ilma el.*

Kurrah *megérintvén Csongort.* Így ni! ébredj, tolvaj úrfi,
És bámuld meg a napot.

Csongor Mintha mély sír lettem volna,
S benne lelkem a halál,

Oly sötét volt álmaimban
A sors, mely fölöttem áll.
Szólj, mi történt, míg aludtam?

Kurrah A tündérek itt időztek.

Csongor És te, - mért hagytál aludni!
Mért nem vertél föl legott?

Kurrah Mást se tettem, jó uram.
Annyi szótól, annyi zajtól,
Azt csodálom, hogy rekedt
Nem vagyok, te meg süket.
Szólogattunk, költögettünk,
Mindhiába, nem feleltél.

Csongor Most hová, jaj! merre menjek?
Szólj, hogy elment, mit beszélt?

Kurrah Azt üzente,: „magasabbra
Tedd egy szeggel kardodat.”

Csongor *gondolkozva.* Csapdát állítottak?
És talán e szolga ehhez
Bűnös eszközül szegődött?
Úgy van, úgy van, szörnyen úgy van!
Csalfa szolga, halj meg érte.
Futsz-e? fuss bár, bűn cseléde,
Úzni foglak, mint az árnyék,
És árnyékká rontalak. *El.*

2. kép: SZOBA. MIRÍGY HAJLÉKÁBAN

Ledér *arany-fürtösen belép.* Így, ni! Most belém szerethet
Még a szívtelen halál is. *Egy rózsát vesz le kebeléről, s leveleit széthintve, azokon
sétálva, énekel.*
Pesten jártam iskolában,
Térdig jártam a rózsában.

Hirtelen megáll.

Ó! szegény levélkék,
Elszaggattalak.

Leül, ölébe szedi a leveleket, s énekel.

Ó, magány, te ölsz meg engem.

Balga *jő egy darab deszkával.*

Beste lélek rossz hada!
Engem így elzárni tőle!
Ólba zártak; de kitörtem
Ajtaját, s ím, hordozom;
Aki nem hisz, lássa meg.

Meglátván Ledért.

Á - bocsánat, szép kisasszony. *Félre.*
Vagy talán csak őkegyelme,
A tündér, az eszem adta.
Ej! be szépen fut szegényke.

Ledér Szörnyűség! a vén csoroszlya
Ily bohókás majmot űz rám.
Ó, vigyorgó fakutya!
Nem, nem ebből semmi sem lesz.
Megszököm! - de még előbb
Fölcsigázom a bohót.

Balga felé fordul.

Ah!

Balga Sóhajt!

Ledér Oh!

Balga Ó, szegényke!

Mint a böjti szél az úton,
Oly keservesen sóhajt.

Ledérhez, térdepelve.

Szólj, parancsolj, mit tegyek.
A világot, mint darab húst,
Érted fölfalom, ha kell. -
Eltaláltam, már vidámabb.
Ó a lelke! mosolyog,
S oly ördögös kedvesen,

Mint a teli pinceszáj,
Melyben a piros bor áll:
Most majd én is rá sóhajtok,
Ah!

Ledér Ah!

Balga Ah!

Ledér Az élheteretlen!
Már nekem kell arra térnem,
Mert különben ott ragad. -
Kedves -

Balga Ó, én boldog állat
Minden emberek között!

Ledér Nem vigasztalsz meg szavaddal?
Lásd, én bús vagyok miattad,
Mint az árva gerlice.

Balga Ó, a lelkem gilice!
Tán meg is kén már ölelnem?
És Csongor? Már megbocsásson,
Hogy nem ő szíveltetik,
És hogy Balga szebb kölyök tán,
Arról Balga nem tehet.

Ledér Ott kemény lesz térded alja -

Balga Sőt itt jó helyen vagyok,
Hagyj pihenni lábaidnál.

Ledér Ó, ökör, sőt csorda! mit csináljak?

Balgához:

Ím, hogy kedvedet tegyem,
Itt öllelek, édesem.

Balga Ó ölel meg, ó, szerencse,
Légy szelíd bor, meg ne fojts.

Ledér Szíved a rév, ott kötök ki,
Ékes ifjú, el ne űzz.

Balga Ó, én ékes ifjú, én!

Ledér Hunyd szemed be, gyöngyvirágom,
Mert megégetsz, hunyj szemet.

Balga Ó, te csalfa! hát behunyjam?

Ledér Hunyd, ha kedvelsz.

Balga S így maradjak?

Ledér Így! szerelmed zálogául
Nem kívánok egyebet.
Ah, mi szép, mi kellemes vagy. *Félre.*
Mint vakmacska mondhatom.

Balga Hát ne nézzek még szemedbe,
Kincsem-adta kis csalója!

Ledér Légy türelmes, kedvesem.

Egy rongyos tömött karszéket tol maga helyébe: félre

Így öleld atyád fiát.
Én tudom, hogy megszököm. *El.*

Balga *a széket ölelve.* Mily puhák szép karjaid,
Mint a szép fehér szalonna,
Kedves, édes oldalborda.
És ez a fürt - ó, öllelek.

A szék nagy zörgéssel összedől, Balga ijedve fölugrik, egy pamat lószőr kezében maradván.

Szürke lószőr és faláb!
Hát ki látott ily csodát?
Mennydörgős! de nem haragszom;
Csongor úrfit kell kutatnom,
Mit csináljak, mit tegyek most?

Meglátja az asztalon a manók vélt örökét.

Ó szerencse! itt van a kincs.
Búsuljon a számár.
Elég nagy feje van.

Öltözni kezd.

Balga vígan éli napját.
A bocskorba dugja lábát,
S úgy megy, mint a gondolat.
Hej! te bocskor, Hej! te szíj,
Csongor úrfinál legyek.
Nos? megyünk, vagy nem megyünk?
Ez biz azt csoszogja: nem!

Mindenfélekép erőlködik fölemelkedni.

Átkozom rossz bocskora,
Arra vár, hogy én vigyem,
Vagy, hogy jól megabrakoljam.

Ostorozza bocskorait.

Hej, te szürke, hej, te ráró!

2. jelenet

Csongor *jő, s Balgát nyakon fogja.*
Most szaladj, ha tudsz, hitetlen.

Balga Így adod ki béremet?

Csongor Úgy, hogy e helyen megöllek,
Áruló, ki elraboltad
Minden üdvösségemet.

Balga Semmit én el nem raboltam,
Mint imént e nagy ütést,
És ezt te jó szívvel adtad.

Csongor Csúfolódní mersz? Dögölj meg..

A manók jószágáikat mutogatva, hirtelen általmennek a színen.

Jaj! mi ez? te kétszer is vagy,
Balga itt, és Balga ott.

Balga Bocskor itt, és bocskor ott.

Csongor Most gyanítom! a manó volt,
Aki megcsalt képed által. Balga, hallod.

Balga Hallom, úrfi.

Csongor Jöjj utánam.

Balga És hová?

Csongor Azt ne kérdd, ha még hívem vagy.

Balga S így örökké bujdosásra
Szántad ifjú éltedet?

Csongor Mindörökké, és azon túl!
Tünde, érted bujdosom. *El*

Balga Hát, ha úgy van, ám, gyerünk,
Míg csak annyi lesz belőlem,
Mint egy elfótt birkaláb,
Én is bujdosó leszek.

3. kép: A VARÁZSKÚT

1. jelenet

Mirigy jó s a kútat kitakarja

Mirigy Itt van a kút, a jövőndő
Mélyen nyugszik tükörében.
Lássa sorsa visszáját benn
A szűz, ki partjára eljő.

A kútat háromszor kerülén.

Forrj kút habja, forrj,
Tajtékot sodorj,

Egy írást tart a kút fölé, mely magától meggyúl.

Csalfa eskü vérrel írva,
Bűnös szívtől lángra gyúlva;
Mély vizedbe hull le hamva,
Forrj, kút habja, forrj.

Megáll.

Csillag, melyen a halál
Csonton, embercsonton áll,
Felhő, mely a sírra száll,
Ahol vérzik a fűszál,
Szálljatok le, szálljatok le.
A jós kútba nézzetek le.

Eltávozik a kúttól.

Mínta jönne, akit várok.
Itt jön, itt van, lássa most,
Amit meg sem álmodott;
Én pedig Csongort hozom
Hogy jövendőt lásson itt. *El.*

2. jelenet

Tünde, Ilma jönnek.

Tünde Ó, mily boldog pillanat!
A varázskút nincs befödve,

Ilma Ó, mit látok! Balga lelke,
Hát te vagy lenn, ott a mélyben?
Mit csinálsz ott a hűvösben,
Jöjj föl, égek, olvadok,
Jöjj; ha nem jössz, én megyek le,
S ott talán lehülhetek.

Tünde Ilma, látom, lelked örvend,
Hagyj most engem, hagyj lenézni!

Tünde *a kúthoz közelítve Lenéz:*
Ő az, ő az, ő az, ő
Ó a hűtlen szerető,
S egy leányka - jaj nekem -

Tünde Ó, szerelmem álmai!
Már ölében a leányka,
Csókja ég már arcain,
A hitetlen, mely adóul
Régen engem illetett;
S melyet annyi gondom ápolt,

Annyi édes aggodalmam,
Ketten ők szerelmemen
Nélkülem hogy osztozkodnak!

Ilma Már ez mégis szörnyűség;
Vesszen a rossz kútja!

Tünde Ó nem, Ilma, el kell vennem
Sors kezéből a keservnek
Szinültig telt poharát.
Most vagy máskor el kell vennem,
Vagy az elme, vagy szerelmem
Győzni fognak szívemen.

Eltávozik a kúttól.

Ilyen minden férfi szív?
Ó, hitemnek romladéka,
Bánat! merre viszlek el! *El.*

Ilma Mily baj ez megint nekem!
Még Balgával sem csevegtem,
S asszonyom már elmegyén.

A kúthoz lép.

Balga lelkem, egy pogácsa
Van zsebemben, nézd, galambom,
Azt is itt hagyom neked.

Egy darab süteményt hajít le a kútba, melyre az nagy lángot vet; Ilma sikoltva elszalad, Mirígy feljő a kútból a láng után.

3. jelenet

Mirígy Már megjártam utamat.
Kis leányzó képiben,
Jóstanácsot elfogadni,
Csongort erre csaltam el.

A kúthoz megy.

Kút leánya,
Kút csodája,

Kelj, ha keltelek,
Menj, ha küldelek.
Kút palackja,
Kút galambja,
Szállj, ha intelek.
Kút leánya,
Kút csodája,
Légy az ifjú
Csalogánya;
Hol hazája
Várva várja,
Megpihentét
Ott találja:
Csak szerelmét,
Soha Tündét,
Bár kívánja,
Meg ne lássa,
Mindörökre,
Mindörökre,
Ne találja.
Kész a jóslat veszedelme,
Itt a vendég, most helyemre. *Elrejtetik.*

4. jelenet

Csongor, utóbb Balga jönnek.

Csongor Merre tűnt el a leányzó?
Mondta, jóslatot vehetnék,
Csak követném nyomdokát.

A kúthoz fordulva.

Jós, ha jósnak hivatol,
S nem vagy, a név ellenére,
Rossznak, gyásznak hirdetője,
Szólj, szerelmem sorsa milyen,
Merre törjek, merre térjek,
Kedvesemhez hogy elérjek?

Szózat /Mirigy/ Amit látni fogsz, kövesd,
Szép leányka, meg ne vesd,
Arra jár, hol az est
Alkonyába dőlni kezd,

Arra indulj, ott pihenj meg,
Ott találod a kegyest.

A fátyol emelkedik, alóla a kútból egy leányalak tűnik föl, mely Csongornak integetve tovaleng.

Csongor Álmok édes képzeménye,
Csodaszülte szűz alak,
Szólj, ki vagy, menny hírnöke?
Csalsz-e, vagy jól láttalak?
Ó, megállj, vagy bár sietve
Menj világon s végeken túl,
Csongor nem remeg bajoktól,
Fog követni, menj előre. *El.*

Balga Bámulok, meg' bámulok,
Szám csekély a bámulásnak,

A kúthoz fordulva.

Asszonyom! - nem hall! - nagyasszony!
Jaj! nagyot hall a szegény,
Néne, egy kis jó tanácsot.

Azalatt egy palack bor s egy sült galamb emelkedik a kútból, s Balga homlokába ütköznek.

Hóha! még bizony kivernék
Mind a két szemem világát. -
Teringettét! az bizony bor,
S ez meg épp úgy sült galamb.
Ahogy én nem vagyok az.
Szállj le, szép piros palackom,
Szállj le hozzám, szép galambom,
Meg nem eszlek, meg nem iszlak,
Csak szívecskémhez szorítlak!
Nem hiszik, s az nagy baj! ó, én
Árva elhagyott legény.
Intenek, hogy nyomba menjek,
Isten úgysel megteszem.
Várjatok meg, hej! megyek már,
Itt vagyok már, szálljatok le,
Had fogódzzam bennetek.
Hujju huj! ha sapka vagy,
Üsd le azt a rőt palackot.

Süvegét utánuk hajítja s el.

Mirigy *előjön.* Meglett amit, s ahogy akartam,
Most aranyfa, szép gyümölcsöd,
Szép almád nekem terem.
Meglopom, meg! az lesz dolgom,
S a manókat kergetem

4. kép: AZ ÉJ BIRODALMA

Kietlen táj. Tünde és Ilma jönnek.

Ilma Hol vagyunk itt, asszonyom,
Mely kietlen tartományban?

Tünde Itt az Éj országa van.;
Ide húz a bú homálya,
A reménynek csüggedése,
Légy türelmes, bánatommal
Végső útján jár szerelmem:
Itt nyer enyhet vagy halált.
Jöjj, kövess végső utamban,
S lássad ott az Éjt magát.

Ilma Borzadok, ha rátekintek.

Tünde Álmodik,
S a pataknak elbeszéli
Halhatatlan álmait.

Éj Sötét és semmi voltak: én valék,
Kietlen, csendes, lény nem lakta Éj,
És a világot szültem gyermekül.
Mindenható sugárral a világ
Fölkelt ölemből; megrázkódtatá
A semmiségnek pusztaságait,
S ezer fejjel a nagy szörnyeteg,
A Mind, előállt. Hold és csillagok,
A menny csodái lőnek bujdosók
Kimérhetetlen léghatárokon.
Megszűnt a régi alvó nyugalom:
A test megindult, tett az új erő,
S tettekkel és mozgással gazdagon
Benépesült a pusztaság tér s idő,
Föld és a tenger küzdve osztozának

Az eltolt légnek ősi birtokán;
Megszünteté a tenger habjait,
S melyet haraggal ostromolt imént,
Most felmosolygott mélyiből az ég;
S mint egy menyasszony, szépen és vidáman
Virágruhába öltözött a föld.
A por mozogni kezdett és az állat,
S királyi fejjel a lelkes porond,
Az ember jött, és folytatá fáját,
A jámbort, csalfát, gyilkost és dicsőt. -
Sötét és semmi vannak: én vagyok,
A fény elől bujdokló gyászos Éj. -
A féreg, a pillanat buboréka,
Elvész; idő se méri létezését.
Madárt a szárny, a körmök állatot
Nem váltanak meg, kérges büszke fát
Letesznek századoknak súlyai.
Az ember feljő, lelke fényfolyam,
A nagy mindenség benne tükröződik.
Megmondhatatlan kéjjel föltekint,
Merőn megbámul földet és eget;
De ifjúsága gyorsan elmúlik,
Erőtlen agg lesz egy-két nyár után,
S már nincs, mint nem volt, mint a légy fia.
Kiirthatatlan vággyal, amíg él,
Túr és tűnődik, tudni, tenni tör;
Halandó kézzel halhatatlanul
Vél munkálkodni, és mikor kidőlt is,
Még a hiúság műve van porán,
Még kőhegyek ragyognak sírjain,
Ezer jelekkel tarkán s fényesen
Az ész az erőnek rakván oszlopot.
De hol lesz a kő, jel, s az oszlopok,
Ha nem lesz föld, s a tenger eltűnik.
Fáradtan ösvényükről a napok
Egymásba hullva, összeomlanak;
A Mind enyész, és végső romjain
A szép világ borongva hamvad el;
És hol kezdve volt, ott vége lesz:
Sötét és semmi lesznek: én leszek,
Kietlen, csendes, lény nem lakta Éj.

Ilma Ó, szegény bús asszonyságnak
Milyen furcsa álmai vannak!

Tünde Most jöjj, Ilma, jöjj, elébe
Tisztelettel leborulva.
Illessük meg fátyolát.

Éj És a sötéten túl van a világ -
Mi vakmerő kéz illet engemet,
Mulanóságról békén álmódót?
Ismerlek, nyughatatlan lányka, te;
Tündérházádban üdvnek századi
Valának megszámolva éltedül,
De föld szerelme vonta szívedet,
A fényházából földre bujdosál,
S mert boldogságod ott is elhagyott,
Segélyt keresni későn visszatérsz;
De mindörökre számkivetve légy,
Legyen, mit vágytál, a kis föld hazád,
Órákat élj a századok helyett,
Rövid gyönyörnek kurta éveit.
Indulj, ne lásson itt tovább szemem; *Tünde, Ilma el.*
Omoljatok egymásra gyors habok,
Az Éj az álmok partjain bolyong. *(El)*

5. kép: A HÁRMAS ÚT

Hármas út vidéke. Csongor a leányalak után jő.

Csongor Csalfa, tündér, játszi kép te
Állj, meg, állj meg, és ne hagyj el,

Fellép a hármas útra.

Hát, itt vagy végre annyi vágy után!

A leányalak eltűnik.

Mi volt ez? árnyék! és én hol vagyok! *Kís ideig gondolkozva áll.*

Elérhetetlen vágy az emberé,
Elérhetetlen, tündér, csalfa cél!
Miért az olthatatlan szomj, miért a
Rejtélyes álom, csalfa jóslatok,
S vezérlő reménnyel túrt, hosszas út,
Hogy, ahol kezdtem, vége ott legyen,
Bizonytalanság csalfa közepén?

Balga jön a lebegő étkek után.

Hát én mindig csak éheztem,
S untalan csak szomjúhozam?
Aki hús vagy, rossz galambhús!
Akit egresből csináltak,
Bor! megállj, vagy összeontlak,
Itt e kővel fejbe sújtlak.
Ó! leszállnak - Balga! halkan,
Szőrmentében bánj velők most.
Hóha! Hóha! így, csak így,
Rég így kellett volna már.

Fellép a hármás útra, s mint étkeibe akar nyúlni, elomlanak.

Mi ez? homokká lettél, rossz palack,
Sivár homokká porlasz, döggalamb?
S azért éheztem, hogy most port egyem:
Te átkozott, te csámpaláb, megállj;
Inkább galambbá sülök e helyen,
S egyen meg, ki éhesebb, mint magam.

A földre veti magát.

Csongor Mily kalandor nép közeleg felém,
Tépetten, mint a vert had, s szomorúan?
S bút lássak, ismét bú elől futó?
Vigasz a bajnak látni társait:
Bevárom őket, ők sem boldogok.

Kalmár mankóján támolyogva jő.

Segíts tovább, te fáradt, gyenge láb,
Segíts, te bot, rossz lábpótlék, segíts;
Te mégis hű vagy: köszvény, zsibbadás
Nem rontanak meg, jó, rossz út között
Nem válogatva mégy, amerre kell.
S a pályavéget ér az utazó,
Vénsége zordon, bús, rideg telén,
Még tűzre rak, s utószor felhevülve,
Végigtekint a tarka életen,
Mint a ruhán, mely hajdan dísze volt,
Most a szegénység ronda bélyege
Az elkopott fény foltjait mutatja. -
Hol vagytok, összehordott kincseim?
Nem ismernek rám most az emberek,
S a büntetésnek súlya rajtam az,

Hogy mégis náluk kell segílyt találnom.
Ki ád a fáradtnak pihenőhelyet?
Ételt ki ád az éhesnek, és italt
A lankadónak, bús és szomj miatt?
Ki ád a bujdosónak rejteket,
Paloták urának hajdan, víg torok
Gazdáját vendégül ki hívja meg,
Hogy a lehullott csontot fölvegye?
Segíts tovább, te fáradt gyenge láb,
Segíts tovább, te gyámbot: menni kell,
Gazdálkodni a múltó életen,
Eme bojtorjántermő zálogon,
Míg a megváltó halál nincsen itt. *El.*

Balga *ki eddig csak fejét emelgette, most fölül.*
De már evvel majd Balga sem cserél.
Ki jön megint, és mely ország fia,

Fejedelem Égsz még, s nem égsz el, nap, mely verve látsz?
Rengsz, s nem omolsz el, föld, e láb alatt,
Mely vérjelekkel nyomta hátadat?
Magam szeretnék lenni, mint valék,
A földön úr, és föld a föld alatt;
Ez a homok faj, mely mohón tenyész,
Ne mondaná, ha rajtam elmegyem:
Imitt királynak gázolom porát.
Le a fejről, te hitvány cifraság,
Te csalfa fényből alkotott ragyogvány,
El a kezekből, fejedelmi bot,
Erőtök nincs, míg volt, én voltam az.
Ez a kebel volt műhely ezrekért,
Magában és magától szüntelen
A hír s dicsőség tetteit koholta. -
Egy gondolat volt, én gondoltam azt,
Akarat csak egy volt, én akartam azt,
Intettem, és egy ország pusztta lett,
Akartam, és egy másik támadott.
Ki adja vissza múlt hatalmamat?
Mi van még hátra? merre költözünk?
Lefeküdtem, s rám villant az ég tüze,
A föld be nem fogad: a súlyos átkok
Fölvernek onnan, és az álmaim
Nem hagynak aludni olyan szűk helyen.
Mely kéz mutatja most meg síromat?

Lázadj fel, tenger, bérc, te hullj alá,
Gördülj ki, föld, e fáradt láb alól,
Szakadjatok rám, égő csillagok,
Romlásotok harsogása jel legyen,
Hogy egy királyi lélek sírba megy. *El*

Balga Ha ez király volt, mérges lehetett,
Hú! mily kegyetlen dolgokat beszélt,
Sajnálnom kéne, és csak bámulok,
Mint aki szappant evett sajt helyett.

A tudós mélyen elmerülve jön.

Mit látok? ó, ez cifra élet itt.
De tátogat már, halljuk mit beszél.

Tudós Az élnélhetlenség
És halhatatlanság
Két nagy dolog, két régi fejtörés.
Az élni nem tudónak baj, hogy él,
A halhatatlannak baj, hogy halni kell,
S melyik nagyobb, azt méltó kérdeni.
Az élnélhetlen? nem tud halni se,
Ellenben a halhatatlannak is,
Ha halni még előbb nem kellene,
Mily könnyű dolga volna e világon.
S mért élnélhetlen? vagy mért halhatatlan,
Mért élnélhetlen, aki élni vágy,
S mikor nem az, mért halhatatlan akkor?
Élet- s halálban mért az a *lehet*,
Az *élhet*, *halhat* mért van eltörölve? -
S én nem kívántam, hogy legyek, s vagyok!
Majd nem kívánnék halni, s meghalok!
S akkor, ha láttam hitványságomat,
Tán úgy kívánnám, s meg nem halhatok!
S örökre nem! nem! mindig nem! gyötör.

Homlokára üt.

Ki vagy te, aki bennem háborogsz?
Ész, vagy nem ész? elő! hadd lássalak.

Merőn kinyújtott tenyerébe néz, mintha valamit róla elszállni látna.

Így! pille voltál, most már lepke vagy?

Órjöngősen előbbre lépve.

Megállj! ne menj még, én is elmegyek. -
Nem áll meg, elmegy, elhagy, eltűnik -
Sötét van, álmodozzunk, itt az éj. *El.*

Csongor Mit láttam én, mi vándor arcokat!
Megjöttek régi ismerőseim.
Nem mint a fecske, mely tavaszt jelent,
Mint zajmadár a vészben, jöttek el...
El innen a magánynak rejtekébe,
El, hol ember nem hagyott nyomot.
S tűnt szerelem és meghíúsult remény,
S a szív halála lassú, nem gyötör. *El.*

Balga Elmenjünk hát, s ne lássunk több csodát?
S pusztába menjünk, s éktelen vadonba?
De menni kell, ott mégis fű terem,
S ezentúl Balga nem kényeskedik,
Szénával él, mint a rívó szamár,
És vízzel, mint az eb. Szegény fejem!
Nem süt nekem már Böske lágy cipót,
És nem vet ágyat nap leszálltakor;
Ínséggel, amint kezdtük, hagyjuk el,
S mi a futások vége? döghalál. *El.*

6. kép: AZ ELVADULT KERT

1. kép

Tünde, Ilma jönnek.

Tünde Vége vándorútjainknak,
Állj meg, Ilma, és pihenj.

Ilma Hála isten! hogy megjöttünk.

Tünde Itt e táj volt, e tisztás,
Hol először andalogva
Ültetém a szerelemnek
A gyönyörfa sarjadékát.
Ért aranygyümölcsse már,
És a vágy, s e szív elől

Elszedé a sors viharja.
Álljon újra e helyen,
A kopárnak bámulandó
Dísze, s messze tündököljön.
És ha hű még, és hívem,
Akit nem felejt szerelmem,
Csalfa jóslat ellenére
Itt találjon enyh helyére:
De ha hűtlen, és a jóslat
Képe nem csal, akkor, jaj!
Hervadj, hervadj, drága fa.
Hervadásnak átka rajtad.

Ilma Mily kegyetlen szózat ez?
Asszonyom, ha kérnem engedsz,
Változtasd parancsodat,
Kár az ilyen ritka fát,
Egy hitetlen férfiért,
Hervadásra vesztegetni;
Mert, ha így megy mindenütt,
Nem marad fa, nem marad lomb,
S hervadásnak vége nem lesz,
Amíg férfi és fa van.

Tünde Akkor váljék bár örökre
A természet hervataggá,
S bú és bánat lakja azt,
De ha beteljesül szerelmem,
Akkor itt e puszta domb
Palotámmal díszesedjék;
Várjuk, mit hoz a szerencse. *El.*

Ilma Isten hozzád, drága fa,
Férfihűség képe vagy,
Elhervadtál, odavagy! *El.*

2. kép

Mirigy S most, aranyfa, jöjj velem,
Ifjúságnak drága fája,
Tán lehull a kor homálya,
Almádat ha ízlelem.

Áslak, áslak, addig áslak
Körmeimmel, míg kivájlak.

Vájni kezd a fa tövében. A manók háromfelől jönnek.

Kurrah Mit találok, mily szerencse!

Berreh Mily öröm, hogy összejöttünk.

Duzzog Szent a béke már közöttünk.

Berreh Merre jártunk?

Kurrah A hegyen túl.

Duzzog Én a völgyeken mulattam.
Há te, bátya?

Berreh Tengeren túl!
Elszakadt a bocskorom.

Kurrah Egy boszorkányt hátba vágtam,
Elszakadt az ostorom.

Duzzog Fergeteg jött, a palástot
összetépte hátamon.

Berreh Mit csináljunk, mit műveljünk?
Zúg az éhség ölyve bennünk.

Kurrah Csendesen! mit látok ott?

Berreh Mily dicső ág a kopáron!

Kurrah Halljátok tanácsomat,
Készen vár ránk a szerencse,
Csak kezet kell nyújtanunk.

Berreh, Duzzog Halljuk, halljuk.

Kurrah A fa ott
Egy tündérnek égi fája,
S aki azt körmével vájja,
Az Mirígy, a vén gonosz.
Rajtaütünk, megkötözzük,
Hárskötéllal összefűzzük,

Hársfa lyukba cövekeljük;
Míg világ lesz a világ,
Onnan el nem szabadul,
A tündér ezt látni fogja;
S végtelen jutalmat ad.

Berreh, Duzzog Úgy van, úgy van, s úgy legyen,
Itt teremjünk hirtelen. *El.*

Mirígy Ág, ki hitvány görbe ág vagy,
A pokolban ágaztál el,
Hogy gyökeredhez nem jutok?

A manók rajta ütnek.

Kurrah Most mozogj, ha tudsz, zshivány.

Tünde és Ilma távolról látszanak.

Mirígy Jaj! kiket lát itt szemem,
Átkozottak, összetéplek.

Berreh Nem lehet!

Mirígy Megvakítlak.

Duzzog Nem lehet.

Mirígy Bocsássatok,
Vagy hernyóvá változtatlak,
S pille lesz belőletek.

A manók kacagnak.

Jaj, hogy úgy van! nem lehet.
Kérni kell tán, és ígérni,
És ígértet meg nem adni. -
Oldjatok fiaim.

Kurrah Mondd fiadnak a vizekben,
Aki békát fojtogat.

Mirígy Tán maszlagot nyeltetek,
Hogy rám megdühödtetek?

Berreh Tán nem ismerünk, zshivány?

Duzzog Gyere, száradj meg a fán.

Mirigy Mily botorság tőletek?
E fa, látjátok, magában
Áll előttünk, elhagyatva;
Mert szerelmes ültetőjét
Megcsalám, és nem jön érte,
Átokkal néz e vidékre.
S mind e kincs nekünk marad

Kurrah Jöjj, ne szólj, mert mindhiába!
Egyszer szólj csak éltedben,
Ezredévi rejtekedben,
Akkor is azt: jaj nekem!.

A manók hurcolják Mirigyet.

Mirigy Éj legyen napfényetek,
Méreg minden étketek;
Mérges harmat hintse meg,
És utálat főzze meg.

3. jelenet

Tünde és Ilma, kik eddig rejtekekben állottak, előjönnek.

Tünde Mit kell végre hallanom!
E gonosznak rút csalása
Tette tönkre terveim?
Csongor, Jaj! gyanúm megölt
Egy lakót, a bizodalmat
E kebelben, mely híved;
Most az újra éledez,
S éledése nagy öröm,
Éj, ki nem nagy bűnömért
Fényházamból száműzöttél,
S kis gyönyört és kéjt ígértél,
Add meg őket, s nem sóhajtok
Fogyhatatlan évekért.

A manók visszajönnek, s Tünde előtt térdre borulnak.

Keljetek fel, barna szolgák.
Mindent láttam, és tudok.
Keljetek fel, már ezentúl
Udvaromnak népei,
Gazdagon jutalmimmal,
Bőven, fényben fogtok élni.

Kurrah Hála érte, hála s áldás!

Berreh Mit parancsolsz, hogy tegyünk?

Duzzog Mit kívánsz, hogy ne tegyünk?

Tünde E vidéken rejtőzködve
Éber lesben álljatok,
És akit csak észre vesztek
Fám tövében megpihenni,
Tartsátok itt megkötözve,
S jöjjetek hírt mondani. *El.*

Kurrah Teljesítve lesz parancsod.
Gyertek, álljunk leshelyünkre:
A jutalmak napja vár. *El.*

4. jelenet

Csongor jön. Meddig égsz még e kebelben,
Mint szorult tűz a hegyekben,
Ó, beteg szív régi búja?
A reménység elhagyott;
Csak te vagy hű, csak te vagy társ,
Szűnhetetlen gyötrem;

A manók leseikből kirohannak, s megragadják.

Duzzog Hogyha lelked van! megállj.

Berreh Meg ne moccanj.

Kurrah Ember, add meg magadat.
Éhen vesztél volna úgyis,
Most majd fellógasztalak. *Megkötözik.*

Berreh Felmagasztalunk, ne búsulj.

Duzzog Ejl! tudom, hogy majd lejönnél,
Ha szemedbe pillant a dél.

Kurrah Nem, nem! jobb ott a magasban,
Szellő hűti talpait.

Berreh Varjú száll a homlokára.

Duzzog Kár! kár! kár! szemét kivájja.
Jó éjszakát.

Berreh Jó éjszakát.

Kurrah Nemsokára látjuk egymást. *A manók el.*

Csongor Csongor! erre kell-e jutnod,
Hogy szerencséd alkonyán,
Pór kezek kötözzenek meg,
És gúnyolják sorsodat? *Zene távolról.*
Ó! mi ez? mily hangzatok,
Mért kelnek ki sírjaikból
A kívánság és remény?
Fájdalom! jó éjszakát,
Csongor búcsút mond örökre,
S kedvesének szép szeméről
És gyönyörrel álmodik. *Lefekszik a fa tövébe s elszunnyad.*

5. jelenet

Tünde s a manók jönnek.

Kurrah Nézd, kegyelmes asszonyom,
Híveid mit cselekedtünk,
Egy zsványt itt megkötöttünk.

Tünde Ó az, ő az - ó, örök sors,
Mely örömet neveltél föl
Annyi bűnnek kínjain! *A manókhoz.*
Oldjátok ki őt vigyázva,
S őrhelyére mindenik
Menjen el, míg nem hívom majd.

A manók feloldják Csongort, s elmennek.

Még nem illik
Megzavarnom álmodat.
Több gyönyörrel várom én azt
Földeríteni: még nyugodjál.
S álmodd boldogságomat

Indul. Balga Ilmát hurcolva jó.

Balga Hát hitetlen álnok asszony,
Így kell futnod a világban,
Mintha férjed már nem élne?
Hányszor éheztem miattad,
Hány ezerszer szomjúhoztam,
Korhely, hitszegő teremtmény!
Állj meg, s valld be bűnödöt,
Vagy tudom, hogy addig ütlek,
Míg gombóccá változol.

Tünde Mely időtlen szóviszály ez?

Ilma Jaj! segíts meg; a kegyetlen
Balga megjött, és veréssel,
S szidalommal üdvözöl.

Tünde *Balgához* Vakmerő! bocsásd el őt.

Balga *elbocsátja Ilmát.* Ím, kegyelmes asszonyom -

Tünde És te, Ilma, határozta?
Válassz közte és közöttem,
Mondd el: mégy-e, vagy maradsz?

Ilma *szünet után.* Jobb szeretném mind a kettőt:
Menni is, maradni is.

Tünde Úgy legyen hát. Most vonulj el,
És uralkodj férjeden,
S büntetésül addig hizlald,
Míg mozogni s enni tud.

Balga Ó! kegyelmes asszonyom,
Csókolom kis lábaidnak
Legparányibb ujjait.

Tünde Sok szerencsét! - Ilma, tedd, hogy
Boldogságom ünnepén
Senki itt ne háborítson. *El.*

Ilma Jöjj, te gyilkos.

Balga Ó, te méz!

Ilma Most az egyszer megbocsátok,
S elfelejtem a pofont.

Balga *megöleli.* Ó, te drága oldalcsont.

Mindketten el. Csongor fölbred. Tünde jön fátyolozva.

Csongor Mily szokatlan fény ömöl rám?
S mily hatalmas csillagoknak
Fénye jó itt eltakarva?

Tünde *egyedül közelebb jó.*
Utas, aki e magánynak
Sérthetetlen szent határát
Általhágni nem remegtél,
Vakmerő te, szólj, ki vagy,
Melyik tartomány lakója,
Mily szülőknek gyermeke?

Csongor Ó, én hontalan vagyok!
S szüleim, e lét adói,
Mennyi kínnak, gyötremnek,
Szívemésztő üldözésnek
Szültek átkos gyermeket!

Tünde Büntetésed szabva van már
Visszavonhatatlanul.

Csongor Mondj halált rám, s ajkaidról
Azt öröm lesz elfogadnom.

Tünde A halál nem büntetése
Annak, aki halni vágy.
Várj és óvatosan válassz,
Mert választanod szabad:
"Vagy bolyongnod a vadonban
Kell siralmas végedig,

Míg csak búnak és nyomornak
Rajtad kedve telhetik.
Vagy, ha ez nem volna tetsző,
S büntetésnek sanyarú,
Halld meg, egy más sorsod is vár,
Nem kevésbé szomorú:
A virágos csendligetben
A szerelem hív ölében,
Víg dalokkal mulatozva,
Kell lefolyni életednek.
Nézz körül, s ha tartja kedved,
E gyönyörfa és ama lak
Mind reád vár, mint sajátod,
S boldog alkotójuk - én. *Hirtelen félrevonja fátyolát.*

Csongor Tünde! - jaj, vagy még ne higgyem
A csalóka tüneményt,
E szavaknak, e szemeknek?
Jaj, ha mégis álmodom!
Tünde, Tünde, ez te vagy!

Tünde Jöjj, nyugodjál e karok közt,
S hagyj nyugodnom karjaid közt.

Messziről imez ének hallatszik:

**Éjfél van, az éj rideg és szomorú,
Gyászosra hanyatlík az égi ború:
Jöjj, kedves, örülni az éjbe velem,
Ébren van csak az egy szerelem.**